

ДРУГА МОЛОДША ГРУПА «МАЛЯТА» (ЧЕТВЕРТИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІСТЬ ДИТИНИ

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — в активному пізнанні оточуючого світу, спілкуванні, визнанні, самостійності. Провідна діяльність — ігрова. Відбувається перехід від маніпулятивної гри до рольової. Провідна функція — сприймання.

Особливості віку

Відбувається криза трьох років. Формування «системи Я». Дитина домагається нового статусу, внаслідок чого проявляє впертість і негативізм. Розвиток відбувається через спілкування. З дорослим спілкування стає позаситуативно-пізнавальним. Розвиток уяви відбувається за рахунок розвитку функції заміщення одного предмета іншим.

Дитина утримує увагу 7–8 хв. Може виконувати такі розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

При виконанні нової діяльності потребує поетапного пояснення з показом способу дії (роби, як я).

Новоутворення: почуття гідності і сорому; особисте ставлення до оточення.

З виникненням «системи Я» у психіці дитини виникають й інші новоутворення. Найзначнішим з них є самооцінка і пов'язане з нею прагнення відповідати вимогам дорослих, бути хорошим. Наявні одночасно існуючі, але протилежно спрямовані тенденції: зробити згідно з власним бажанням і відповідно до вимог дорослих. Це спричинює немичий внутрішній конфлікт і тим самим ускладнює життя дитини. Елементи самосвідомості у дитини трьох-чотирьох років проявляються у не завжди вдалому протиставленні себе оточуючим. Тому кінець третього і частково четвертий рік життя називають «кризовим віком», якому властиві спалахи негативізму, впертості, нестійкість настрою. Інша особливість полягає в тому, що дії дітей у грі, малюванні, конструюванні набувають навмисного характеру, що дає змогу малюкам створювати конкретний образ (у малюванні, ліпленні), зводити споруди, виконувати певну роль у грі тощо.

Психологічна картина кризи трьох років

Найбільш очевидним симптомом настання кризи є виникнення негативізму в поведінці дитини. Проявляється він як негативна реакція дитини на прохання і вимоги до неї конкретної людини. Для негативізму характерно, що вся поведінка дитини йде у розріз із тим, що їй пропонують дорослі. Негативізм змушує дитину діяти навіть всупереч своєму бажанню. Це реакція не на зміст дії, а на саму пропозицію з боку дорослих. Дитина відмовляється робити що-небудь тільки тому, що її про це попросили. Негативізм завжди звернений до дорослого.

Наступним симптомом кризи є впертість у поведінці. Мотивом впертості є те, що дитина зв'язала себе первісним рішенням: «вона так сказала». По суті, дитина вимагає, щоб оточуючі ставилися до неї як до партнера.

Третій симптом — свавілля у поведінці дитини. Свавілля проявляється у прагненні звільнитися від опіки дорослого, в тенденції до самостійності. Цей момент завжди слід мати на увазі, коли чуємо знамените «Я сам!». Малюк дійсно хоче все зробити сам, і придушити цю тенденцію — означає приректи його на вічну

залежність — спочатку від тата з мамою, потім від однолітків і всіх інших. Заборона самостійних дій може породити у дитини сумнів у власних силах і можливостях.

Четвертий симптом кризи — протест, бунт. Все у поведінці малюка набуває характеру протесту, наче він воює з оточуючими, знаходиться у постійному конфлікті з ними, чого раніше не було. Часті сварки з батьками стають звичними. Із цим пов'язаний і наступний симптом.

П'ятий симптом кризи — прагнення до деспотизму. У дитини з'являється бажання проявляти деспотичну владу стосовно інших. «Мама не повинна йти, вона повинна сидіти вдома» — одне з можливих висловлювань подібного роду. Дитині «повинні» дати все, що вона вимагає. Малюк вишукує тисячі способів, щоб проявити свою владу, весь час прагне повернутися до того стану, коли кожне його бажання виконувалося. У сім'ї з кількома дітьми цей симптом може бути заміщений ревностями до молодших або старших.

Якщо резюмувати ці симптоми (для характеристики кризи трьох років), то вони постають як бунт, як протест дитини, що вимагає самостійності, і свідчать про те, що дитина переросла ті форми опіки, які склалися у ранньому віці. Всі симптоми кризи обертаються навколо центральної осі — «Я» і «навколишні люди». Які ж наслідки впливу цих симптомів на дитину?

Вони зачіпають все те, що для неї дорого та цінно, а отже, призводять до сильних і глибоких переживань. Дитина вступає у внутрішні й зовнішні конфлікти. Нерідко можна бачити й невротичні реакції: ену-рез, нічні страхи, неспокійний сон, утруднення в мовленні (заїкання), напади (дитина трясеться, кидається на підлогу, стукає ногами і руками) — все це являє собою загострені риси негативізму, впертості, знецінення та протесту.

Що ж призводить до такої кризи? Однією з причин є пригнічення потреби дитини діяти самостійно. Невипадково, що найбільш гостро переживають кризу діти, які живуть у стані гіперопіки з боку дорослих, або ті, хто живе в умовах авторитарного виховання, що супроводжується суворими заходами покарання.

Формуванням такого центрального психологічного новоутворення особистості, як «система Я», в яку входять не лише узагальнені знання про себе, а й ставлення, завершується розвиток цього періоду життя дітей. У три роки (або трохи раніше) найулюбленішою фразою дитини стає «Я сам». Дитина намагається стати «як дорослий», але, зрозуміло, бути ним не може. Характерною ознакою кризи трьох років і є відокремлення себе від дорослого.

Стратегія поведінки дорослих у період кризи трьох років

Надавати розумні можливості для прояву самостійності дитини. Не сварити дитину за неприємні для вас прояви її самостійності, намагатися упередити їх, спільно виправити у разі виникнення. Чітко окреслити межі свободи дитини. Не привчати малюка до легких перемог, до самовихваляння, тому що потім будь-яка поразка для нього стане трагедією.

Емоційний розвиток дитини цього віку характеризується проявами таких почуттів та емоцій, як любов до близьких, прихильність до вихователя, доброзичливе ставлення до оточуючих, однолітків. Дитина здатна до емоційної чуйності — вона може співпереживати, втішати однолітка, допомагати йому, соромитися своїх поганих вчинків, хоча ці почуття ще дуже нестійкі. Взаємини, які дитина четвертого

року життя встановлює з дорослими та іншими дітьми, вирізняються нестабільністю і залежать від ситуації.

Оскільки в молодшому дошкільному віці поведінка дитини є мимовільною, а дії і вчинки — ситуативними, наслідків їх вона не уявляє. Дитині четвертого року життя властиве відчуття безпеки, довірливо-активне ставлення до навколишнього світу. Прагнення дитини бути незалежною від дорослих та діяти як дорослий може провокувати небезпечні способи поведінки. Діти трьох-чотирьох років засвоюють деякі норми і правила поведінки, пов'язані з певними дозволами і заборонами («можна», «треба», «не можна»), можуть побачити невідповідність поведінки іншої дитини нормам і правилам. Однак при цьому вони виділяють не порушення самої норми, а порушення вимог дорослого (Ви казали, що не можна битися, а він б'ється). Характерно, що діти цього віку не намагаються вказати самій дитині, що вона чинить не за правилами, а звертаються зі скаргою до дорослого.

Порушуючи правила, дитина, якщо їй не вказати на це, не відчуває ніякого збентеження. Діти переживають тільки наслідки своїх небережних дій (розбив посуд, порвав одяг), і ці переживання пов'язані більшою мірою з очікуванням дій дорослого, які слідуватимуть за порушеннями.

У три роки дитина починає засвоювати гендерні ролі і гендерний репертуар: дівчинка-жінка, хлопчик-чоловік. Вона адекватно ідентифікує себе з представниками своєї статі, має початкові уявлення про власну гендерну приналежність, аргументує її за низкою ознак (одяг, переваги в іграх, іграшках, зачіска тощо). У цьому віці діти диференціюють інших людей за статтю, віком; розпізнають дітей, дорослих, літніх людей як у реальному житті, так і на ілюстраціях. Починають виявляти інтерес, увагу, турботу щодо дітей іншої статі.

У трирічній дитини є всі передумови для оволодіння навичками самообслуговування — самостійно їсти, вдягатися, роздягатися, вмиватися, користуватися носовою хусткою, гребінцем, рушником, відправляти свої природні потреби. До кінця четвертого року життя молодший дошкільник оволодіває елементарною культурою поведінки. Подібні навички ґрунтуються на певному рівні розвитку рухової сфери дитини, одним з основних компонентів якої є рівень розвитку моторної координації. У цей період існує висока потреба дитини в русі (її рухова активність складає не менше половини часу неспання). Дитина починає опановувати основні рухи, виявляючи при виконанні фізичних вправ прагнення до цілепокладання (швидко пробігти, далі стрибнути, точно відтворити рух тощо). Вік від трьох до чотирьох років є сприятливим періодом для початку цілеспрямованої роботи з формування фізичних якостей (швидкості, сили, координації, гнучкості, витривалості).

Накопичується певний запас уявлень про різноманітні властивості предметів, явищ навколишньої дійсності та себе самого. У цьому віці у дитини мають бути сформовані основні сенсорні еталони. Дошкільник знайомий з основними кольорами (червоним, жовтим, синім) та тими, що утворюються при їх змішуванні (зеленим, оранжевим, фіолетовим, чорним, білим). Якщо перед дитиною викласти картки різних кольорів, то на прохання дорослого вона вибере три-чотири кольори за назвою і два-три з них самостійно назве. Малюк здатний вірно обрати форми предметів (коло, овал, квадрат, прямокутник, трикутник) за зразком, але може ще плутати овал і коло, квадрат і прямокутник. Дитині від трьох до чотирьох років відомі слова «більше»,

«менше», і з двох предметів (паличок, кубиків, м'ячів) вона успішно обирає більший або менший.

Дітям трирічного віку не варто пропонувати на вибір за параметрами «найбільший — найменший» більше п'яти предметів. У три роки діти практично освоюють простір своєї кімнати (квартири), групової кімнати в дитячому садку, двору, де гуляють, тощо. На підставі досвіду у них складаються деякі просторові уявлення. Вони знають, що поруч зі столом стоїть стілець, на дивані лежить іграшковий ведмедик, перед будинком росте дерево, за будинком є гараж, під дерево закотився м'яч. Освоєння простору відбувається одночасно з розвитком мови: дитина вчиться користуватися словами, які позначають просторові відносини (прийменники та прислівники).

У цьому віці дитина ще погано орієнтується в часі. Час не можна побачити, помацати, пограти з ним, але діти його відчують, точніше, певним чином реагує організм дитини (в один час хочеться спати, в інший — снідати, гуляти). Діти помічають і відповідність певних видів діяльності людей природним змінам частин доби, пір року (Ялинка — це коли зима). Уявлення дитини четвертого року життя про явища навколишньої дійсності зумовлені, з одного боку, психологічними особливостями віку, з іншого — її безпосереднім досвідом.

Малюк знайомий з предметами найближчого оточення, їх призначенням (на стільці сидять, з чашки п'ють тощо) та призначенням деяких суспільно-побутових будівель (у магазині, супермаркеті купують іграшки, їжу, одяг, взуття); має уявлення про знайомі засоби пересування (легкову машину, вантажну машину, тролейбус, літак, велосипед), про деякі професії (лікаря, шофера, двірника), свята (Новий рік, день свого народження), властивості води, снігу, піску (сніг білий, холодний, вода тепла або холодна, лід слизький, твердий; з вологого піску можна ліпити, робити пасочки, а сухий пісок розсипається); розрізняє і називає стани погоди (холодно, тепло, дме вітер, йде дощ). На четвертому році життя малюк розрізняє за формою, забарвленням, смаком деякі фрукти і овочі, знає два-три види птахів, деяких домашніх тварин, комах, які найчастіше зустрічаються.

Увага дітей четвертого року життя є мимовільною. Однак її стійкість проявляється по-різному. Зазвичай малюк може займатися протягом 10–15 хв, але цікаве заняття триває досить довго (20–25 хв), і дитина не перемикається на щось ще і не відволікається.

Пам'ять дітей безпосередня, мимовільна і має яскраве емоційне забарвлення. Діти зберігають і відтворюють тільки ту інформацію, яка залишається в їхній пам'яті без будь-яких внутрішніх зусиль (легко заучуючи вподобані вірші та пісеньки, дитина з п'яти-семи спеціально запропонованих їй окремих слів зазвичай запам'ятовує не більше двох-трьох). Позитивно і негативно забарвлені сигнали і явища запам'ятовуються міцно і надовго.

Мислення є наочно-дієвим: малюк вирішує завдання шляхом безпосередньої дії з предметами (складання мотрійки, пірамідки, мисочок, конструювання за зразком). У наочно-дієвих задачах дитина вчиться співвідносити умови з метою, що необхідно для будь-якої розумової діяльності.

У три роки уява тільки починає розвиватися, і насамперед це відбувається в грі. Малюк діє з предметом і при цьому уявляє на його місці інший: паличка замість ложечки, камінчик замість мила, стілець — машина для подорожей.

У молодшому дошкільному віці яскраво виражене прагнення до діяльності. Дорослий для дитини — носій певної суспільної функції. Бажання дитини виконувати таку ж функцію сприяє розвитку гри. Діти опановують способи ігрової діяльності — ігрові дії з іграшками і пред- метами-замінниками, набувають первинних умінь рольової поведін- ки. Дитина трьох-чотирьох років здатна наслідувати й охоче наслідує дії, які їй показують. Гра дитини першої половини четвертого року жит- тя — це скоріше гра поруч, ніж разом. В іграх, що виникають з ініціа- тиви дітей, відображаються вміння, набуті у спільних з дорослим іграх. Сюжети ігор прості, нерозгорнуті, містять одну-дві ролі. Невміння по- яснити свої дії партнеру по грі, домовитися з ним призводить до кон- фліктів, які діти не в силах вирішити самостійно. Конфлікти найчастіше виникають з приводу іграшок. Поступово (до чотирьох років) дитина починає узгоджувати свої дії, домовлятися у процесі спільних ігор ви- користовувати мовні форми ввічливого спілкування. У цьому віці дити- на починає частіше і охочіше спілкуватися з однолітками заради участі у загальній грі або продуктивній діяльності. Для трирічної дитини ха- рактерна позиція переваги над товаришами. Вона може у спілкуванні з партнером відкрито висловити негативну оцінку (Ти не вмієш грати- ся). Однак дитині все ще потрібні підтримка та увага дорослого.

Оптимальним у взаєминах з дорослими є індивідуальне спілкуван- ня. Головним засобом спілкування виступає мовлення. Словник мо- лодшого дошкільника складається в основному зі слів, що позначають предмети побуту, іграшки, близьких йому людей. Дитина опановує гра- матичний склад мовлення: погоджує вживання граматичних форм за кількістю, часом, активно експериментує зі словами, створюючи забав- ні неологізми, вміє відповідати на прості запитання, використовуючи форму простого речення, висловлюється у двох-трьох реченнях про емоційно значимі події, починає використовувати в мовленні складні речення. У цьому віці можливі дефекти звуковимови. Дівчатка за ба- гатьма показниками розвитку (артикуляція, словниковий запас, швид- кість мовлення, розуміння прочитаного, запам'ятовування побаченого і почутого) перевершують хлопчиків. Хлопчики більш товариські в грі, віддають перевагу великим компаніям, дівчатка схильні до тихих, спо- кійних ігор, в яких беруть участь дві-три подруги.

У три-чотири роки в ситуації взаємодії з дорослим продовжує фор- муватися інтерес до книги та літературних персонажів. Коло читання дитини поповнюється новими творами, але вже відомі тексти як і рані- ше викликають інтерес. З допомогою дорослих дитина називає героїв, співпереживає добрим персонажам, радіє гарній кінцівці. Із задоволен- ням разом з дорослими розглядає ілюстрації, за допомогою навідних за- питань висловлює судження про персонажів і ситуації. Співвідносить картинку і прочитаний текст. Дитина починає «читати» сама, повторю- ючи за дорослим або договорюючи окремі слова, фрази, запам'ятовує прості рядки, які римуються, в невеликих віршах.

Розвиток трудової діяльності більшою мірою пов'язаний з осво- енням процесуальної сторони праці (збільшенням кількості освою- ваних трудових процесів, поліпшенням якості їх виконання, освоєн- ням правильної послідовності дій в кожному трудовому процесі). Діти переважно освоюють самообслуговування як вид праці, але здатні за допомогою і під контролем дорослого виконувати окремі процеси гос- подарсько-побутової праці та праці на природі.

Інтерес до продуктивної діяльності нестійкий. Роботи схематичні, деталі відсутні, тож важко здогадатися, що зобразила дитина. У ліпленні діти можуть створювати зображення шляхом відщипування, відри-вання грудок, скочування їх між долонями й на площині та сплющу-ванні, в аплікації — розташовувати та наклеювати готові зображення знайомих предметів, змінюючи сюжети, складати візерунки з рослин-них і геометричних форм, чергуючи їх за кольором і величиною.

Конструювання носить процесуальний характер. Дитина може кон-струювати за зразком лише елементарні предметні конструкції з двох- трьох частин.

Музично-мистецька діяльність дітей носить безпосередній і син-кретичний характер. Сприймання музичних образів відбувається в синтезі мистецтв при організації практичної діяльності (програти сюжет, розглянути ілюстрацію). Удосконалюється слух: дитина дифе-ренціює звукові властивості предметів, освоює звукові еталони (голо-сно — тихо, високо — низько тощо). Дитина може здійснювати елемен-тарний музичний аналіз (помічає зміни у звучанні звуків за висотою, гучністю, різницю в ритмі), починає проявляти інтерес і вибірковість щодо різних видів музично-художньої діяльності (співу, слухання, му-зично-ритмічних рухів).

Організація життєдіяльності дітей четвертого року життя

Основні завдання організації життєдіяльності дітей цієї вікової групи:

- забезпечити умови комфортної життєдіяльності дитини у про-сторі дошкільного навчального закладу впродовж всього періоду пере-бування в ньому;
- створити в групі та на ділянці предметно-розвивальне середови-ще, яке сприятиме всебічному розвитку дитини;
- забезпечити оптимальні можливості вибору дитиною траєкторії особистісного розвитку;
- здійснювати психолого-педагогічний супровід індивідуального розвитку дитини.

Заняття з дітьми цього віку слід проводити у формі гри, практику-ючи індивідуальні заняття та поділ дітей на підгрупи. Тривалість ін-дивідуальних занять — 5 хв, групових — 15 хв, інтегрованих — 20 хв, фізкультурних — 20–25 хв. Кількість занять — 14 на тиждень (врахо-вуючи 3 заняття з фізкультури). Максимально допустима кількість за-нять у першій половині дня — не більше двох. Заняття, що потребу-ють підвищеної пізнавальної активності, слід проводити переважно в першу половину дня та у дні з високою працездатністю (вівторок, середа). Бажано поєднувати та чергувати їх із заняттями з музичного виховання та фізкультури. Тривалість перерв між заняттями — не менше 10 хв.

Заняття з розвитку мовлення, ознайомлення з предметами побуту, іграшками та способами їх використання можна проводити індивіду-ально та з невеликими групами дітей протягом дня. Інтегровані занят-тя можуть замінити всі інші, крім занять з фізкультури й музичного виховання. Тобто щодня можна проводити одне інтегроване заняття, закріплюючи набуті дітьми протягом дня знання та вміння з різних ви-дів дитячої діяльності.

За наявності басейну проводити 2 заняття з плавання та 2 заняття з фізкультури. У дні, коли немає занять з фізкультури і плавання, про-водити фізкультурні комплекси під час денної прогулянки. Після денного сну діти можуть відвідувати гуртки. Недопустимо проводити за-няття в гуртках за рахунок часу, відведеного на прогулянку та денний сон. Важливо поширювати практику різновікового спілкування.

Оскільки одновікова група є сьогодні основною організаційною одиницею дошкільного навчального закладу, важливо, щоб вона функціонувала як відкрита система, тобто діти мали можливість більше часу проводити в різновікових підгрупах. Малят необхідно вчити встановлювати позитивні стосунки зі старшими дітьми, проявляти інтерес до їхніх дій, емоційну готовність до спілкування, адекватно реагувати на поведінку старших, керуючись морально-етичними нормами, наслідувати їхні позитивні вчинки.

Здоров'я та фізичний розвиток **ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ**

- Спрямовувати роботу на збереження здоров'я дітей, покращення показників їхнього фізичного розвитку.
- Сприяти оволодінню дітьми життєво необхідними рухами з метою природної адаптації до умов навколишнього середовища, формувати фізичні якості, розвивати дрібну моторику.
- У процесі виконання фізичних вправ виховувати витримку, сміливість, вміння узгоджувати свої дії з діями інших, інтерес і бажання спільно з однолітками виконувати рухові дії.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Загартовування. Здійснювати комплекс загартовувальних заходів з використанням природних факторів. Забезпечувати щоденне перебування дітей на повітрі: у холодний період року — до чотирьох годин, влітку — якомога більше. Здійснювати локальні водні процедури — вологі обтирання, обливання ніг. Поступово переходити до загальних водних процедур — обливання всього тіла. Загартовувальні процедури проводити під контролем лікаря.

Фізкультурно-оздоровча робота. Проводити щоденно ранкову гімнастику (5–6 хв) та гімнастику після денного сну. Організовувати спільні рухливі ігри та вільні фізичні вправи на прогулянці, привчати гратися дружно, дотримуватися правил. Тривалість рухливих ігор, фізичних вправ на прогулянках — 40–45 хв, на фізкультурних заняттях — 6–10 хв. Варто проводити щоденні заняття з фізичної культури тривалістю 20–25 хв, раз на місяць — День здоров'я, двічі на місяць — фізкультурні розваги.

Здоров'язбережувальна діяльність. Проводити щоденно ранкову гімнастику з використанням дихальних вправ, хороводних ігор, ігор малої та середньої рухливості; гімнастику після сну з використанням дихальних вправ, вправ профілактичного спрямування, загально-розвивальних вправ для напруження та розслаблення м'язів, доріжки здоров'я.

Систематично робити з дітьми дихальні вправи, пальчикову гімнастику, практикувати використання танцювальних рухів.

З метою запобігання захворюваності в період сезонних загострень застосовувати щоденне полоскання ротової порожнини, горла, профілактичне промивання носової порожнини, носіння «часникового намиста».

Спільно з медичним персоналом за показаннями лікаря здійснювати оздоровчо-профілактичні заходи: фітотерапію (вітамінний, заспокійливий чай, відвари та настої, інгаляції з фітонцидами, лікарськими рослинами, сольові, лужні інгаляції), ароматерапію з використанням аромалампи.

Виховання культурно-гігієнічних навичок. Продовжувати формувати у дітей навички охайності під час їжі. Навчити дітей самостійно засукувати рукава, мити руки і обличчя, правильно користуватися милом, не мочити одяг, насухо витирати обличчя і руки, вішати рушник на місце. Вчити своєчасно користуватися носовичком, туалетом. Виховувати акуратність, уміння помічати та усувати самому чи за допомогою дорослих неохайність зовнішнього вигляду та одягу.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходити на носках, з високим підніманням колін, приставним кроком в сторони, вперед і назад; по одному, невеликими групами, усією групою в одному напрямку; в колоні, по колу, із зупинкою за сигналом, шеренгою з однієї сторони майданчика (зали) на іншу, навколо майданчика, парами одне за одним, змієюю (між предметами), врозтіч; із виконанням завдань (присіданням, повертанням) за сигналом, одне за одним по колу, на гірку та з гірки, по прямій і звивистій доріжці, зі зміною напрямку і темпу, в колоні парами вздовж стін зали і навколо майданчика, в різних напрямках (урозтіч), звивистою доріжкою.

Біг. Бігати по одному, невеликими групами, усією групою в одному напрямі, в колоні, за сигналом вихователя переходити від бігу до ходьби, зупинятися під час бігу, по колу, тримаючись за руки, за мотузку, у різних напрямках, у чергуванні з ходьбою, із зупинками, з однієї сторони майданчика (зали) на іншу (відстань — 10–20 м), одне за одним, врозтіч, зі зміною напрямку, оббігаючи предмети, по прямій і звивистій доріжці (ширина — 25–30 см, довжина — 5–6 м), з ловінням і вивертанням, за сигналом в умовне місце, зі зміною темпу, у швидкому темпі (відстань — 10 м), у повільному темпі (50–60 с), пробігати повільно до 160 м.

Стрибки. Стрибати на місці, відштовхуючись обома ногами, в довжину з місця (відстань — 40 см); м'яко приземлюватись на передню частину стопи або на носки; стрибати через мотузку, в обруч, покладений на підлогу, на обох ногах, просуваючись вперед (відстань — 2,5–3 м), з невисоких предметів (висота — 15–20 см); приземлюватись на носки з переходом на всю стопу; на одній нозі; перестрибувати через невеликі предмети (5–10 см); 5–6 паралельних ліній (відстань між ними — 25–30 см), із кола в коло; стрибати через дві паралельні лінії (відстань між ними — 45–50 см); у глибину (висота — 15–20 см); на обох ногах, доторкуючись до гілок дерев або кущів; прямим галопом; у точно визначене місце.

Катання, кочення, кидання, ловіння. Котити м'ячі, кульки діаметром 20–25 см з положення навпочіпки на відстань 1–1,5 м; одне одному з відстані 1,5–2 м у положенні сидячи, ноги нарізно або стоячи. Кидати м'яч вихователю обома руками знизу, ловити м'яч, кинутий вихователем (відстань 1,5 м). Прокочувати кульки, м'ячі одне одному (відстань 1,5–2 м), між предметами, у ворота (ширина 50–60 см, відстань 1–1,5 м). Кидати м'яч обома руками від грудей, із-за голови, об підлогу і вгору, намагаючись піймати (2–3 рази). Прокочувати м'яч, кульку, намагаючись влучити у великий м'яч з відстані 1,5–2 м. Кидати предмети в горизонтальну ціль на відстані 1,5–2 м двома руками знизу і від грудей, правою і лівою рукою, у вертикальну ціль (висота центру мішені — 1,2 м). Кидати великий м'яч обома руками через мотузку, маленький м'яч однією рукою через мотузку. Кидати м'яч правою і лівою рукою на дальність (відстань — 2,5–5 м), кидати м'яч у кошик, що стоїть на підлозі на відстані 1,5–2 м. Кидати м'яч обома руками від грудей та знизу. Кидати предмети

на дальність з відстані 1,5–2 м правою і лівою руками. Метати у вертикальну ціль зверху правою і лівою руками з від-стані 1–1,5 м.

Повзання, підлізання, пролізання, перелізання, лазіння. Повзати змій-кою між розставленими предметами. Повзати по прямій не менше 6 м. Повзати накарачках (з опорою на кисті та коліна) по дошці, покладеній на підлогу. Підлізати під мотузку, дугу висотою 40–50 см з положення навпочіпки та в упорі, стоячи на колінах, спираючись кистями рук об підлогу. Лазити по драбинці, гімнастичній стінці приставним кроком. Повзати накарачках по похилій дошці, закріпленій на другій перекла-дині гімнастичної стінки. Пролізати в обруч лівим та правим боком, між ніжками стільчика, підлізати у напівприсіді під мотузкою, дугою (висота — 40–50 см), не торкаючись руками підлоги. Повзати накарач-ках між предметами. Лазити по похилій драбині, не пропускаючи ща-блів. Пролізати в обруч головою (грудьми) вперед. Лазити приставним кроком по парканчику, гімнастичній стінці (висота — 1–1,5 м). Повзати по гімнастичній лаві. Перелізати через колоду, яка лежить на землі.

Рівновага. Зупинятися під час ходьби і бігу. Ходити та бігати між двома проведеними на землі (підлозі) лініями, відстань між якими ста-новить 15–20 см, не наступаючи на них. Ходити по дошці завширшки 20 см, покладеній на землю; піднятій на висоту 10–15 см. Ходити по це-глинках, покладених на відстані 15 см одна від одної. Переступати че-рез предмети, покладені на підлогу (землю). Переступати через рей-ки драбини, покладеної на підлогу. Проходити по прямій обмеженій доріжці завширшки 15–20 см і завдовжки 2–2,5 м. Ходити по мотуз-ці (10 м), покладеній прямо і по колу, приставляючи п'ятку однієї ноги до носка другої. Ходити по дошці, піднятій на висоту 20–25 см. Переступати через перешкоди (палиці), покладені на куби (висота — 20–25 см). Кружляти на місці в один бік, після зупинки і відпочинку — в інший. Ходити по дошці, покладеній похило (висота піднятого кін-ця — 30–35 см), по колоді. Ходити з переступанням через предмети (палиці, гілки, шишки, камінці), покладені на відстані 25–40 см один від одного. Ходити по ребристій дошці. Ходити по мотузці (10 м), по-кладеній прямо і по колу. Бігати із зупинками (присідання за сигналом). Ходити по гімнастичній лаві, піднімаючи руки вгору та опуска-ючи, повертаючись в обидва боки, помахуючи хустинками, стрічками. Пробувати робити «ластівку».

Загальнорозвивальні вправи. Загальнорозвивальні вправи викону-ються з різних вихідних положень (стоячи, сидячи, лежачи), з різнома-нітними предметами (кубиком, брязкальцями, прапорцями, м'ячами, торбинками з піском вагою 100 г, хусточками тощо).

Вправи для рук і плечового пояса. Піднімати руки вгору через сто-рони, опускати руки по черзі (спершу одну, потім другу), обидві разом. Перекладати предмет з однієї руки в другу перед собою, за спиною, над головою. Плескати в долоні перед собою і ховати руки за спину. Піднімати руки вперед, у сторони, повертаючи їх долонями вгору, під-німати і опускати кисті, ворушити пальцями. Виконувати обертальні рухи прямими руками вперед та назад.

Вправи для ніг. Ставати навшпиньки. Виставляти ногу на носок вперед, назад, у сторону. Робити два-три напівприсідання поспіль. Присідати, піднімаючи руки вперед, спираючись руками об коліна, об-хоплюючи коліна руками і пригинаючи голову. По черзі піднімати ноги, зігнуті в колінах, плескати в долоні під зігнутою в коліні ногою. Сидячи, захоплювати ступнями ніг м'яч, мішечки з піском. Пересуватися по па-лиці,

валику (діаметром 6–8 см) приставними кроками в сторони, спи- раючись серединою ступні.

Вправи для тулуба. Передавати одне одному м'яч над головою (на- зад і вперед). Повертатися праворуч, ліворуч, піднімаючи руки вперед. Сидячи, повернутися і покласти предмет позаду себе, повернутися, взя- ти предмет. В упорі, сидячи, згинати ноги, складати їх калачиком, зги- нати, обхопивши коліна руками, піднімати по черзі ноги вгору і класти їх одну на другу (праву на ліву і навпаки). Сидячи, нахилити тулуб впе- ред. Стоячи на колінах, нахилити тулуб вперед та в сторони. Лежачи на спині, піднімати одночасно обидві ноги вгору. Лежачи на спині, рухати ногами, імітуючи їзду на велосипеді. Лежачи на животі, згинати і розги- нати ноги (по одній і разом). Перевертатися зі спини на живіт і навпа- ки. Лежачи на животі, прогинатися і піднімати плечі, розводячи руки в сторони.

Танцювальні вправи. Узгоджено починати та закінчувати рухи під музику. Ритмічно ходити та бігати під музику. Водити хороводи з піснею.

Шикування і перешиковування. Шикуватися в колону, коло, в ше- ренгу невеликими групами і всією групою (з допомогою вихователя, за орієнтиром, самотійно). Знаходити своє місце при шикуванні, повер- татися, переступаючи на місці.

Рухливі ігри та ігрові вправи

Ігри з ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Біжіть до мене», «Біжіть до прапорця», «Пташка і пташенята», «Пташенята й кіт», «Трамвай», «Миші та кіт», «Не запізнюйся», «Знайди свій колір», «Діти в лісі».

Ігри з повзанням, лазінням, підлізанням: «Квочка і курчата» «Миші в коморі», «Кішка і кошенята», «Бджілки».

Ігри з киданням та ловінням предметів: «Влуч у коло», «Хто далі кине торбинку (м'яч)?», «Прокоти м'яч у ворота», «Підкинь м'яч вище». Ігри зі стрибками: «По рівенькій доріжці», «Спіймай комара», «Жабки», «Горобчики і кіт», «Хто збере більше стрічок», «Дострибни до прапорця».

Ігри на орієнтування у просторі: «Відгадай, хто як кричить», «Знайди свій будинок», «Не наступи».

Ігри на обмеженому просторі (на веранді, під навісом): «Не насту- пи», «Семеро синів», «Витівники», «Ми тупаємо ногами», «Тиша», «Пузир».

Ігри за столом: «Долоньки», «Накинй кільце», «Рибки», «Мишки». Атракціони: «Силачі», «Хто більше збере іграшок», «Допоможи ляльці», «Хто швидше збере горішки», «Доповзи і подзвони», «Автоперегони».

Українські народні рухливі ігри: «Іди, іди, дощику», «Печу, печу хліб- чик», «Дрібу, дрібу, дрібушечки», «Заїнько», «Квочка», «Пригоди киці».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Кататися на санчатах з невисокої гірки. Ігри та ігрові вправи з санчатами: «Проїдь у ворота», «Потяг», «Покатай ляльку», «Проведи санчата по доріжці».

Ходьба на лижах. Надівати та знімати лижі, ставити їх на місце. Ходити на лижах ковзним кроком (без палиць). Ігри та ігрові вправи: «Чарівні кроки», «Слухняні лижі».

Катання на триколісному велосипеді. Сідати на велосипед, сходити з нього. Кататися по прямій доріжці, по колу, робити повороти право- руч і ліворуч. Ігри та

ігрові вправи: «По вузькій доріжці», «Хто проїде швидше?», «Перевезення іграшок».

Плавання. Вправи на воді: входити самостійно у воду, ходити та бігати по воді, тримаючись за руки. Підстрибувати у воді (як м'ячик), плескати по воді долонями. Присідати, занурюючись у воду, і підстрибувати на обох ногах. Ходити по дну (на мілкому місці). Занурюватись у воду до рівня підборіддя, носа, очей, опускати обличчя у воду. Присівши та нахиливши голову, дути на воду, створюючи хвильки. Ігри та ігрові вправи у воді: «Лелеки», «Маленькі і великі ніжки», «Доженіть мене», «Сонечко і дощик», «Знайди свій будинок».

Піші переходи (дитячий туризм)

Піші переходи, прогулянки за межі ДНЗ. Долати у звичному для дітей темпі два переходи (по 15–20 хв кожний). Під час прогулянок за межі ДНЗ забезпечувати активне виконання основних рухів, рухливих ігор, ігрових вправ у природних умовах.

МОВЛЕННЯ ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати бажання спілкуватися рідною мовою.
- Сприяти збагаченню, якісному засвоєнню та активізації словника.
- Розвивати діалогічне та монологічне мовлення, звукову культуру мовлення.
- Формувати навички культури мовлення: слухати не перебиваючи, говорити у міру голосно і не поспішаючи, звертатися до співрозмовника зі словами ввічливості, дивитися в очі співрозмовникові.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Удосконалювати фонематичний слух, слухову увагу, мовленнєве дихання, артикуляційний апарат, фонематичне сприймання: вчити чути окремі звуки в словах, визначати перший звук у мовленому слові; виокремлювати та інтонувати звук, що найчастіше повторюється у словах з вірша, утішки. Вправляти у правильній та чіткій вимові всіх звуків мови, особливо шиплячих та свистячих, приспівуванні голосних. Вчити говорити з різною силою голосу (голосно, стихшено, пошепки), виразно, передаючи інтонації запитання, повідомлення, здивування, радості, співчуття, суму.

Слово до слова — зложиться мова. Вчити розуміти значення та смислові відтінки слів, збагачувати словник дітей різними частинами мови, пов'язаними з темами: «Сім'я», «Людина серед людей», «Ввічливі малята», «Дитячий садок», «Транспорт», «Одяг, взуття», «Тварини: свійські та дикі» тощо — у різних життєвих ситуаціях, об'єктами виразами, порівняннями. Вводити у словник узагальнюючі слова (родові та видові поняття), слова, що означають якості та властивості предметів (величину, колір), синоніми, антоніми, спільнокореневі слова. Продовжувати вчити відгадувати описові загадки про іграшки, предмети, істоти. Привчати до вживання «чарівних» слів (слів ввічливого спілкування: дякую, прошу, будь ласка; слів вітання і прощання).

У країні граматики. Під час ігор вчити граматично правильно узгоджувати слова у роді, числі, відмінку; змінювати назви знайомих іграшок, предметів, об'єктів, утворювати окремі складні форми слів (ведмедиків, олівців, будинків тощо); вживати кличну форму імен та назв тварин; утворювати однину та множину іменників.

Вправляти у вживанні часу дієслів із займенниками ми, ви, вони; різних форм особових займенників я, ти, він, вона, вони (у мене, у нього, до неї, до них); іменників та прикметників за допомогою суфіксів пестливості; в утворенні прикметників із суфіксами -еньк-, -есеньк. Учити правильно будувати речення (прості й складні) із сполучниками та без, вживати прийменники.

Ми розмовляємо. Розвивати уміння слухати і розуміти мовлення вихователя: будувати відповідь адекватно до поставленого запитання, вчити ставити запитання дорослим та одноліткам на запропоновану тему: «Давай познайомимось», «Моя домашня адреса», «Розмова по телефону», «Про іграшки» тощо.

Ми розповідаємо. Розвивати уміння слухати та розуміти розповідь дорослих, художній твір. Вчити переказувати зміст добре знайомих літературних творів (казок, коротких оповідань) за допомогою навідних запитань дорослого та сумісного переказу, відтворюючи послідовність подій, передаючи мову персонажів. Вчити будувати короткі (з 2–3 речень) описові та сюжетні розповіді про іграшки, тварин, за дидактичними картинками з допомогою запитань вихователя та спільного мовлення.

ДИТИНА В СОЦІУМІ ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Закріплювати та розширювати знання дітей про предмети побуту та домашнього вжитку, їх назви, призначення, правила використання.
- Вчити розуміти, що речі складаються з частин, які мають свої назви (шафа — дверцята, полички, замочок).
- Учити порівнювати і групувати предмети за певними ознаками: кольором, формою, частинами (ніжки у стільчика, ніжки у ліжка); розрізняти подібні предмети.
- Учити встановлювати елементарні взаємозв'язки між ознаками предметів, предметами (у гребінця зубчики, як у ви делки).
- Підводити дітей до розуміння видових ознак за якість-ми (черевички різного кольору, величини) та родових за функціональним призначенням (меблі, одяг, іграшки).
- Виховувати зацікавлення предметним світом, бережливе ставлення до речей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Розширювати знання дітей про домівку. Уточнювати знання про призначення кімнат у будинку (квартирі), предмети побуту, техніку, їх властивості, якості. Продовжувати вчити користуватися доступними предметами відповідно до їх призначення. Формувати знання про небезпеку користування гострими й ріжучими предметами, про те, які предмети належать до цієї групи та потребують обережного поводження, якими предметами користуються діти, а якими — лише дорослі.

Ознайомлювати дітей з різновидами одягу, взуття. Вчити розуміти відмінність між дівчачим та хлоп'ячим вбранням. Знати властивості одягу (теплий, легкий, зручний) та вміти добирати його відповідно до пори року. Формувати естетичний смак, виховувати охайність, прагнення до чистоти. Ознайомлювати з елементами національного одягу (вінок, сорочка-вишиванка, шаровари).

Продовжувати ознайомлювати дітей з груповою кімнатою, звертати увагу на окремі елементи, куточки. Виховувати спостережливість. Привчати до того, що кожна річ має своє місце.

Розширювати знання дітей про техніку навколо нас. Навчити ви-окремлювати техніку, яка за допомогою розетки та вилки живить-ся електрострумом. Узагальнити знання дітей про можливість виник-нення небезпеки при неправильному використанні електроприладів. Ознайомлювати дітей з механічною технікою, яка працює за допо-могою м'язових зусиль (м'ясорубка, кавомолка). Ознайомлювати дітей з інструментами та приладами, які використовують люди різних про-фесій (термометр, ростомір, лопата, кельма). Дати елементарні поняття про техніку, яку використовують на будівництві (екскаватор, кран, бе-тономішалка), комунальний транспорт, який допомагає людям роби-ти місто охайним та зручним для життя (снігозбирач, смітєвоз, поли-вальна машина). Продовжувати ознайомлювати з будовою транспорту. Уточнити знання дітей про пасажирський та вантажний транспорт. Учити розпізнавати транспорт за призначенням: спеціальний (пожеж-на машина, «швидка допомога» тощо), вантажний, легковий. Вчити ді-тей бути обачними та обережними на вулиці біля дороги.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Ознайомлювати дітей зі світом людей: взаєминами, правилами поведінки і спілкування.
- Формувати елементарні морально-етичні уявлення, розу-міння позитивного та негативного, поняття про етикет.
- Ознайомлювати дітей з різними видами діяльності людей, зокрема, результатами праці.
- Дати дітям знання про прояви життя соціуму в будні та свята (сучасні традиції, звичаї).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Продовжувати формувати уявлення про сім'ю як про людей, які проживають разом, піклуються один про одного. Дати знання про родинні стосунки (бабуся — це мамина (татова) мама, ді-дусь — татусів (мамин) тато, тітка — татова (мамина) сестра, дядько — брат тата (мами)). Спонукаати дітей вживати у розмові імена всіх членів родини, називати власне ім'я та прізвище. Спонукаати до розуміння основних обов'язків членів сім'ї вдома. Вчити дитину виявляти ніжні почуття, повагу до мами та інших членів родини, розуміти значення доброзичливих взаємин у сім'ї. Виховувати повагу до старших, розу-міння необхідності турботи про всіх членів родини. Поступово при-вчати до розуміння потреб (матеріальних, духовних) кожного з членів родини. Продовжувати формувати уявлення про вік людини: дитина має знати, що всі люди колись були дітьми, а діти стануть дорослими.

Наш дитячий садок. Продовжувати формувати уявлення про пра-цівників дошкільного закладу. Виховувати довірливе, позитивне емо-ційне ставлення до вихователя, помічника вихователя, бажання спілку-ватися, вчити звертатися до них на ім'я по батькові. Вчити дітей разом гратися, знаходити спільну мову, висловлювати пропозиції стосовно спільної діяльності, враховувати інтереси інших, домовлятися, посту-патися.

Діти і дорослі. Звертати увагу на людей, спостерігати за їхніми вчин-ками, поведінкою, бути ввічливими але обачними з незнайомцями; до-тримуватися соціально-моральних норм поведінки із знайомими та не-знайомими людьми. Дати дітям знання про те, що дорослі піклуються про всіх маленьких дітей: виготовляють

для них іграшки, шиють одяг, будують дошкільні заклади, навчають, лікують за потреби, влаштовують для них свята і розваги. Підводити до розуміння того, що добро породжує добро, а добрі справи можуть робити і діти. Сприяти тому, щоб дитина відчувала моральне задоволення від свого вміння зробити приємне для дорослого, не прив'язуючись до дат календаря (день народження, 8 Березня, День матері, Новий рік) чи державних свят (День Конституції, День Незалежності тощо).

Ввічливі малята. Ознайомити з правилами поведінки (в дитячому садку, громадських місцях, в гостях тощо), спілкування з однолітками та дорослими, умовами дружніх стосунків з дітьми. Дати уявлення про характерні риси доброти — злості, щедрості — жадібності, ввічливості — грубості; вчити розрізняти і називати ці якості в конкретних вчинках; давати моральну оцінку власним діям та діям інших людей; спонукати до ввічливості, щедрості, доброти в спілкуванні з дорослими та однолітками; сприяти формуванню позитивних рис характеру.

Різних професій у світі багато. Ознайомити дітей з професіями людей, що їх оточують. Поглибити знання про роботу вихователя, музичного керівника та помічника вихователя. Розширити уявлення дітей про основний зміст роботи лікаря, медичної сестри, кухаря, водія, продавця, двірника. Ознайомити дітей з трудовими процесами, які виконують дорослі, звернути увагу на їх послідовність та результати роботи. Виховувати повагу до всіх професій, розуміти цінність кожної професії для інших людей.

Вчити дітей помічати безлад, виховувати бажання дотримуватись порядку. Спонукати дітей допомагати дорослим у виконанні елементарних трудових доручень.

Економічне виховання. Дати елементарні уявлення про роботу батьків, її зміст та значення для родини, інших членів суспільства. Формувати розуміння суспільної значимості праці людей та її необхідності для нормальної життєдіяльності кожного. Розуміти обмеженість купівельних спроможностей батьків, скінченність грошей, необхідність помірних витрат та бережливого ставлення до речей.

Вогонь і діти. Дати уявлення про вогонь і небезпеку ігор з ним, пояснити небезпеку ігор із сірниками, самостійного вмикання газової плити, електроприладів.

Світлофор-моргайко. Сформувати знання про значення зеленого та червоного сигналів світлофора; вивчити правила переходу вулиці: переходити лише на зелений сигнал світлофора. Ознайомити з правилами поведінки на вулиці поблизу проїжджої частини.

ГРА ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Заохочувати дітей до ігрової діяльності, відображення в іграх оточуючої дійсності.
- Збагачувати ігровий досвід дітей через ознайомлення з природним та суспільним довкіллям.
- Сприяти розвитку ігрових умінь кожної дитини відповідно до її інтересів та особистісних якостей.
- Спонукати дітей до активної участі в різних видах ігор.
- Формувати елементи ігрової культури: дотримання правил гри, вміння ввічливо просити потрібну річ, позитивно сприймати партнера по грі, гратися з іншими дітьми.

• За допомогою гри забезпечувати умови для різнобічного розвитку дитини, виховувати ініціативну, творчу особистість.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Творчі ігри

Сюжетно-рольові ігри. Розширювати ігрову тематику побутовими та суспільними сюжетами відповідно до знань та досвіду дітей. Спонукаати дітей до участі у спільних з вихователем іграх, заохочувати до рольової взаємодії в сюжетах із 2–3 діючими особами та в самостійних іграх з іграшками. Заохочувати дітей до відтворення в грі подій реального життя, сюжетів мультфільмів та казок.

Формувати вміння виконувати обрану роль, добирати атрибути та іграшки до неї, використовувати предмети-замінники; виконувати роль послідовно. Привчати виконувати як головні, так і другорядні ролі; узгоджувати власну поведінку з діями інших учасників гри.

Орієнтовна тематика завдань: «Сім'я», «Дитячий садок», «Лікарня», «На будівництві», «Водії», «Магазин», «Пожежники» тощо.

Конструктивно-будівельні ігри. Заохочувати дітей до використання в іграх різноманітного будівельного матеріалу: природного (пісок, камінці, сніг), викидного, різних видів конструкторів тощо; а також до експериментування, прояву фантазії під час будівництва. Залучати дітей до зведення спільних будівель, формувати вміння гратися разом. Вчити обігрувати зведені конструкції.

Орієнтовна тематика завдань: будиночки для звірів (зайчика, лисички, ведмедика), дорога для автомобіля (автобуса, трамвая), пішохідний перехід, парканчик, двір, годівничка, будинок для ляльки, іграшкові меблі, ігровий майданчик (гірка, карусель, гойдалка); з природних матеріалів (пісок, сніг, камінці): доріжка, гірка, місточок.

Ігри-драматизації, інсценівки, театралізації (див. підрозділ «Театральна мозаїка» розділу «Дитина у світі культури»).

Ігри за правилами

Дидактичні ігри. Формувати інтерес до ігор з дидактичними іграшками. Закріплювати вміння порівнювати та добирати предмети за кольором, формою, величиною; складати з частин ціле. Розширювати та уточнювати активний словник дітей, вправляти їх у правильному вживанні різних частин мови. Закріплювати та розширювати знання дітей про доквілля.

Орієнтовна тематика завдань: — ознайомлення із суспільним доквіллям: «Знайди предмет, що називали», «Знайди місце», «Що потрібно для страви?», «Чарівний промінчик», «Ідемо в гості», «Що для чого?», «Що з чого зроблено?», «Парні картинки», «Чарівна торбинка», «Накриваємо стіл», «Готуємо обід», «Знайди місце», «Наведи лад» тощо;

— ознайомлення з природним доквіллям: «Живе доміно», «Хто де живе?», «Мами і дитинчата», «Хто що їсть?», «Ботанічне лото», «Впізнай на дотик», «Парні картинки», «З якого дерева листочок?», «Пори року», «Було чи буде?», «Росте, цвіте, зріє», «Барви осені (зими, весни, літа)», «Впізнай за смаком», «Пригости зайчика (білочку)» тощо;

— логіко-математичний розвиток: «Збери намисто», «Відшукай фігуру», «Геометричне доміно», «Геометричне лото», «Хто в якому будиночку живе?», «Один

— багато», «Подорож кімнатою», «Знайди такий самий», «Було чи буде?», «Великі й маленькі», «Де заховався ведмедик?», «Знайди предмет», «Чарівне намисто» тощо;

— розвиток мовлення: «Магазин іграшок», «Впізнай за описом», «Словниковий букет», «Я почну, а ти продовж», «Відгадай, що звучить», «Знайди і назви», «Тихо — голосно» тощо.

Рухливі ігри (див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»).

Народні ігри. Заохочувати дітей до участі в народних іграх, підтримувати позитивний емоційний настрій під час ігор. Спонукаючи дітей до повторення ігрових віршиків, народних лічилок, закличок, формулювати вміння узгоджувати дії зі словами. Залучати дітей до застосування елементів традиційних народних ігор у різних видах самостійної діяльності.

Орієнтовна тематика завдань: «Гра з хусточками», «Курочка-чубарочка», «Щітка», «Сірий кіт», «Кози», «Глечики», «Горобчики-стрибунці», «Скачу, скачу діда», «Летів горобчик...», «То горошок, то квасолька», «Сорока-ворона на припічку сиділа...», «Козенята і вовк», «Бабуся та котенята», «Віє вітер з-під воріт», «У річку гоп!», «Квочка» тощо.

ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Дати дітям знання про різноманітні явища та об'єкти природи: назви, основні особливості зовнішнього вигляду, пристосування до умов життя рослин і тварин; вплив явищ природи на життя і розвиток живих істот.

- Виховувати емоційне ставлення до природи: вміння помічати її красу і тендітність, милуватися об'єктами та явищами, бажання долучатися до праці в природі.

- Вчити елементарним діям з поліпшення природного середовища (прибирання ділянки, догляд за рослинами, допомога тваринам).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Осінь. Під час безпосередніх спостережень ознайомлювати з характерними для сезону явищами природи, звертати увагу дітей на характерні зміни доступних для спостереження об'єктів природи.

Сонце. Ознайомити з характерними ознаками сонця восени: яскраве та лагідне на початку осені, наприкінці осені світить не так яскраво і майже не гріє, у деякі дні зовсім не з'являється на небі, тоді навколо похмуро, непривітно. Вчити помічати, що кількість сонячного тепла впливає на температуру повітря. Поступово осінні дні стають прохолодніші, а на кінець осені — зовсім холодними.

Вітер. Восени часто дмуть поривчасті вітри. Про таку погоду говорять: «Надворі вітряно». Бувають дні без вітру. Тоді говорять: «Погода безвітряно».

Стан неба. Під час спостережень звертати увагу дітей на те, що у перші осінні дні небо блакитне, чисте або з незначною кількістю білих хмарок. Надалі хмар стає більше, а сонце лише краєчком зазирає на землю. Бувають дні, коли все небо вкрите сірими важкими хмарами, які підганяє вітер.

Опади. На початку осені бувають грози, можна побачити блискавку. Осінні дощі холодні, бувають затяжними — впродовж кількох днів. Дощові краплі восени дуже дрібні. На кінець осені замість дощу випадає мокрий сніг.

Вода. Вода прозора, без запаху, розливається, тече. Водою заповнені колодязі, ставки, озера, річки. Восени вода падає з неба у вигляді дощу, на початку осені лягає на землю туманом, у другій половині — памо- роззю. На кінець осені вода замерзає в калюжах, невеличких ставках. Замерзла вода називається льодом.

Грунт. Восени земля темніє від вологи. Мокра земля в'язка, липне до взуття. Якщо осінь не дощова, то земля стає твердою, наприкінці осені замерзає грудочками. Восени люди збирають урожай з полів і го- родів, перекопують землю і залишають її відпочивати до весни.

Рослини. Звертати увагу дітей на рослини (дерева, трав'янисті рослини), що ростуть на ділянці дошкільного навчального закла- ду, в парку, на вулиці (каштан, дуб, липа, тополя), у саду (яблуня, гру- ша, абрикос), на городі (картопля, морква, цибуля, капуста), у кімнаті. Ознайомити з тим, що кімнатні рослини ростуть лише у приміщеннях, вони при крашають помешкання цілий рік. Кімнатні рослини відрізня- ються між собою, вони бувають з широкими щільними листками (фі- кус, аспі дистра та ін.) та з контрастними (традесканція, драцена, колеус). Основні частини рослин: стовбур, гілки, листя, квітки. Частини рос- лин бувають різними: довгими, короткими, товстими, великими, мали- ми; гладенькими, шорсткими; можуть мати різний колір, розмір, запах. Восени у рослин, що ростуть на дворі, змінюється забарвлення лис- тя, дозрівають плоди, опадає листя. Кімнатні рослини лишаються зеле- ними впродовж року.

Тварини. Дати знання про особливості зовнішньої будови тварин, за якими діти можуть спостерігати, умови їх існування, спосіб живлен- ня та пересування (звірі: кіт, собака, білка, хом'як, морська свинка; пта- хи: сорока, ворона, сіра галка, голуб, горобець, синиця, папуга; комахи: сонечко, муха, мурашка, метелик; акваріумні рибки).

Ознайомити зі змінами в житті тварин восени: зникли комахи, пта- хи відлітають у вирій, наблизились до житла людей синиці, горобці та інші птахи, що залишаються зимувати, тварини змінюють хутро на зи- мове (заєць, ховрашок).

Зима

Сонце. Вчити помічати, що взимку сонце світить, але не гріє; по небу «ходить» низько; з-за хмар з'являється рідко, тому надворі холодно. У другу половину зими сонце на небі з'являється частіше. Наприкінці зими бувають відлиги. Сонце піднімається вище на небосхилі, від того дні стають довшими.

Вітер. Зимові вітри холодні, сильні, поривчасті. Стан неба. Взимку небо часто вкривають темні хмари. На кінець зими небо стає ясным і блакитним.

Опади. Взимку з хмар білими сніжинками, пластівцями, крупин- ками падає сніг. У холодну погоду він сухий, скрипить під ногами, в те- плу — м'який, добре ліпиться.

Вода. Взимку вода у водоймах замерзає. На калюжах, поверхнях річок і ставків утворюється лід. Лід гладенький, слизький, прозорий, твердий, холодний. На кінець зими сонце гріє дужче, і лід вдень може танути, розтає на дахах сніг, починається капіж. Уночі, коли підморо- зить, утворюються бурульки. Бурулька прозора, слизька, тверда, розби- вається із дзвоном.

Грунт. Узимку земля тверда, мерзла. Рослини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин: дерева на подвір'ї стоять без листя, тільки сосни та ялини зелені, на горобині червоніють кетяги. Дерева і кущі чекають сонячного тепла, щоб знову зазеленіти. Кімнатні рослини зелені, вони потребують догляду.

Продовжити ознайомлення дітей з частинами рослин. Учити роз-пізнавати дерева за кольором стовбура: у берези — білий, у липи — темний. Одні дерева високі, стрункі (береза, тополя), інші — високі, розлогі (липа, дуб, клен).

Пояснити дітям, що в морозні дні гілки дерев легко ламаються, тому не можна стукати по стовбурах лопатками, наїжджати на рослини сан-чатами тощо.

Тварини. Ознайомити дітей зі змінами в житті тварин, що сталися взимку: не видно сонечок, мурашок та інших комах; горобці, синиці, голуби, ворони активні в пошуках їжі, бо для птахів узимку найстрашніше — це голод; білочка ласує тим кормом, який запасла ще восени, хутро тварин стало густим і більш пухнастим, а у зайця змінило колір і стало білим.

Продовжувати ознайомлювати дітей із зовнішньою будовою птахів, їх звичками, порівнювати птахів за величиною (голуб, горобець). Вчити піклуватися про птахів — готувати для них корм, насипати його у годівниці.

Весна

Сонце. Вчити помічати зміни, що відбуваються в природі навесні: сонце світить яскравіше і зігріває повітря, стає тепліше. Від весняного тепла тане сніг, утворюються бурульки, калюжі, струмочки.

Ґрунт. Земля навесні розмерзається, стає вологою, поступово під впливом сонячного тепла підсихає, стає придатною для обробки.

Вітер. Весняний вітер приємний, теплий, ласкавий. Стан неба. Небо навесні блакитного кольору, з'являються білі купчасті хмаринки.

Опади. Весняні дощі теплі, не тривалі, напувають землю вологою. У другій половині весни бувають грози.

Рослини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин навесні: зеленіє трава, з кожним весняним днем збільшуються бруньки на деревах, згодом з'являються листочки, квіти. Наприкінці весни дерева квітнуть. Квітнуть трав'янисті рослини — кульбабки, тюльпани, півники (ірис). У житті кімнатних рослин теж відбуваються зміни: вони швидко ростуть, потребують черенкування.

Продовжувати вчити дітей розпізнавати рослини за формою, величиною листя, квітами.

Тварини. Дати знання про весняні зміни в житті тварин: з'явилися комахи (клопи-солдатики, мурашки, мухи, жуки сонечка, метелики); прилетіли шпаки, ластівки; птахи в'ють гнізда; прокинулися жаби; у тварин з'явилися малята.

Продовжувати знайомити із зовнішньою будовою тварин; учити порівнювати їх за величиною, голосом, поведками.

Літо

Сонце високо стоїть на небосхилі, яскраво світить, зігріває землю, посилає на землю багато тепла, припікає. Порятуюнок від спеки можна знайти у затінку. На кінець літа спека спадає, хоч сонце все ще гріє достатньо тепло.

Вітер. Літні вітри теплі, лагідні. Бувають і сильні, що здіймають доколя хмари пилу, але навіть такі вітри не холодні.

Стан неба. Небо ясне, голубе. По ньому пропливають білі купчасті хмари. У дні, коли все небо вкрите темними хмарами, обов'язково варто чекати дощу.

Опади. Літні дощі теплі, лагідні; бувають грози з гучними громами, яскравими блискавками, градом; під час грози навкруги темно, непринятно, моторошно.

Вода. Продовжувати знайомити дітей з властивостями води, з проблемами її використання (для чого людям потрібна вода) та економного витрачання (чому необхідно закривати кран). Улітку в річці вода тепла, в ній приємно купатись.

Ґрунт. Продовжувати ознайомлювати з властивостями ґрунту. Влітку земля пухка, крихка, вкрита різними рослинами.

Рослини. Дати дітям знання про зміни, що відбуваються у житті рослин улітку: листя зелене; на яблунях багато плодів; дозрівають малина, вишні; починає червоніти горобина; на гілках каштанів замість «свічок» з'явилися «їжачки»; квітує липа, її духмяним запахом наповнене все довкола; відцвітає кульбаба, її голівка одягнута в білу прозору шапочку.

Продовжувати ознайомлювати дітей з різноманітністю світу рослин, з умовами, в яких вони ростуть (у лісі, саду, сквері, на алеї, грядці).

Вчити помічати характерні особливості рослин, що ростуть на клумбі, милуватися неповторною красою кожної квітки. Вчити розпізнавати овочі та фрукти за формою, кольором, смаком. Навчати дітей дослідницьких дій.

Тварини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті тварин з настанням літа: з'явилося багато комах; у гніздах птахів — пташенята. Співу птахів вже не чути, вони заклопотані пошуками їжі для своїх малят. Пташенят свійських птахів (курчат, каченят, гусенят) доглядають люди.

У домашніх тварин також з'явилися дитинчата (цуценята, кошенята, козенята, поросята, телята). Дорослі тварини піклуються про своїх малят. А люди піклуються і про дорослих, і про маленьких.

Формувати елементарні вміння догляду за домашніми улюбленцями: дати води, насипати міру їжі, помити мисочку. Продовжувати ознайомлювати дітей з умовами життя диких тварин (у лісі, саду, водоймі тощо). Вчити розпізнавати тварин найближчого оточення за характерними зовнішніми ознаками і правильно називати їх.

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розширювати та збагачувати досвід дітей у сенсорно-пізнавальній діяльності.
- На основі отриманого досвіду долучати до здійснення математичних дій та операцій у різних видах діяльності.
- Формувати у дітей інтерес до конструювання. Вчити відбирати матеріал з урахуванням його конструктивних можливостей, помічати у конструкціях логіко-математичні характеристики.
- Ознайомити дітей з конструктивними властивостями паперу. Розширювати і збагачувати первинні орієнтації дітей в кількісних та часово-просторових відношеннях навколишньої дійсності.
- Формувати інтерес до навколишнього світу та елементарної логіко-математичної діяльності.
- Підтримувати бажання дітей конструювати, сприяти виникненню радісних відчуттів від пізнання та створення нового.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони. Продовжувати знайомити з кольорами: червоним, оранжевим, жовтим, зеленим, синім, фіолетовим, білим, чорним; а також розрізняти звуки, смаки та запахи навколишнього світу.

Ознайомити з двома параметрами величини предметів: довжиною, висотою. Продовжувати ознайомлення з формами предметів.

Продовжувати ознайомлення з частинами доби (день, ніч), порами року. Вчити дітей порівнювати, групувати та упорядковувати предмети, іграшки за кольором, величиною, довжиною, висотою, формою, кількістю, силою звуку, часом тощо.

Формування уявлень про множину. Вчити порівнювати контрастні за кількістю множини. Вправляти у використанні прийомів накладання та прикладання елементів однієї множини до іншої, не пропускаючи жодного зліва направо.

Вправляти в об'єднанні двох груп предметів та визначенні кількості способом перелічування у новоутвореній множині в межах 3. Вчити розуміти запитання «Скільки всього стало?». Вчити виконувати дії, спрямовані на вилучення за будь-якою ознакою частини предметів у межах 3 і визначення кількості способом перелічування предметів, що залишились. Вчити розуміти запитання «Скільки залишилося?».

Продовжувати вчити упорядковувати дві-три множини предметів за ознакою кількості: багато яблук, мало іграшок, одна лялька.

Формування уявлень про число. Вправляти у виділенні в навколишньому середовищі кількості предметів (багато і мало, а також один, два, три), сприяти розумінню виразів «багато», «мало», «один». Продовжувати вчити чути та сприймати числівники у мові (лічилочки, побутові ситуації), заохочувати до їх вживання у мовленні в різних ситуаціях. Привчати використовувати зображення цифр (без вимоги їх запам'ятовування). Вправляти в утворенні чисел 2 і 3 способом додавання одиниці до попереднього числа. Вчити об'єднувати дві групи предметів для визначення кількості способом перелічування предметів у новоутвореній множині в межах трьох: один м'яч, два м'ячі, три м'ячі. Всього три м'ячі. Одна лялька, дві ляльки, три ляльки. Всього три ляльки.

Вчити рахувати у межах трьох у прямому порядку: один, два, три. Ознайомлення з величиною предметів. Вчити порівнювати однакові та різні за розміром предмети за величиною, довжиною, висотою. Заохочувати до використання у мовленні слів великий, маленький, довгий, короткий, високий, низький.

Ознайомлення з формою предметів. Вправляти у розрізненні кулі, кубика, цеглинки, круга, квадрата, використовуючи їх у конструюванні. Вчити порівнювати геометричні фігури з предметами, схожими за формою (тарілка кругла, блокнот квадратний, кавун подібний до кулі).

Орієнтування у просторі. Вчити визначати розташування предметів відносно себе (вгорі — там, де голова, внизу — там, де ноги). Вчити розуміти просторові відношення (на, під, в, над, за, поруч, високо, низько). Вправляти у визначенні напрямків руху (до мене (дитини), від мене (дитини)); вперед, назад, вгору, вниз).

Орієнтування у часі. Продовжувати знайомити з частинами доби (ранок, день, вечір, ніч). Вчити розрізняти пори року за характерними ознаками та називати їх. Знайомити з часовими відношеннями (тепер — пізніше, спочатку — потім, учора — завтра) без вимоги використання цих слів у мовленні.

КОНСТРУЮВАННЯ

Конструювання з будівельного матеріалу. Продовжувати ознайомлювати дітей з деталями будівельного матеріалу (цеглинками, кубиками, призмою, пластинами), вчити правильно їх називати, обстежувати предмети і конструкції. Вчити розрізняти широкий і вузький бік цеглинок, ставити їх вертикально і горизонтально, щільно одну до одної, замикати простір. Вчити розрізняти просторові ознаки (короткий — довгий, вузький — широкий) і правильно називати їх.

Розвивати у дітей уявлення про те, що стійкість конструкції визначається її розміщенням на площині, а форма деталей зумовлює їх конструктивні властивості.

Вчити співвідносити розміри будівлі з розмірами іграшок.

Ознайомити дітей з двома способами зміни споруди у довжину: 1) заміна дрібних деталей на більші; 2) прибудова.

Вчити дітей конструювати шляхом розміщення цеглинок в ряд горизонтально по кілька та вертикально по одній. Вправляти у використанні цеглинок на довгій та короткій вузькій площині щільно одна до одної, а потім на рівній відстані одна від одної замикати простір.

Вчити конструювати іграшкові меблі з кубиків, цеглинок, пластин, призм.

Орієнтовна тематика завдань: «Доріжки», «Трамвайні колії», «Паркан», «Ворота», «Ліжко», «Стіл», «Стілець», «Диван», «Шафа», «Будиночки», «Транспорт (трамвай, тролейбус, паротяг)».

Конструювання з деталей конструкторів. Ознайомити дітей з деталями конструкторських наборів («LEGO», «LEGO DUPLO»), заохочувати до експериментування з ними. Вчити створювати найпростіші конструкції, з'єднуючи кілька деталей.

Конструювання з паперу. Формувати вміння здійснювати елементарні операції: жмакання, скручування, складання, згинання. Вчити викладати зображення з клаптиків паперу; робити кульки і джгутки способом жмакання і скручування; виготовляти нескладні вироби (будиночки, транспорт) способом складання аркуша паперу навпіл, оформлюючи додатковими деталями.

Орієнтовна тематика завдань: «М'ячики для ляльки», «Тістечка для ляльки», «Вуж», «Сніжки», «Снігова баба», «Будиночок», «Автобус», «Яблуко», «Вишні».

ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ

Образотворча майстерня

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати формувати у дітей зацікавленість образотворчою діяльністю.
- Викликати емоційний відгук на зміст занять з образотворчого мистецтва.
- Стимулювати ініціативність дітей під час занять образотворчим мистецтвом.
- Формувати вміння використовувати різні техніки малювання.
- Розширювати діапазон прийомів ліплення, навчати основам аплікації.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Малювання. Вчити дітей передавати у малюнку форму і колір предмета; малювати прямі, похилі й округлі лінії; зафарбовувати зображення широкими мазками.

Використовувати нетрадиційні техніки малювання (штампування, малювання пальчиками, долоньками, по вологому, крихітними повітряними кульками). Вчити використовувати білу фарбу для утворення відтінків кольору, пензлик — для

домальовування окремих елементів зображення (наприклад: гарбуз дитина малює «печаткою»-картоплиною, а хвостик домальовує пензлем), палітру, кольорову крейду, воскові олівці. Вчити дітей розташовувати додаткові зображення на аркуші, узгоджуючи їх з основними елементами малюнка, виконаними вихователем на індивідуальних аркушах або на папері для колективної роботи. Продовжувати вчити виконувати індивідуальні та колективні роботи.

Орієнтовна тематика завдань: «Сонечко і дощик», «Веселка», «Хо дить гарбуз по городу», «Під пеньочком є грибочки», «Листопад», «Зайчик», «Новорічна ялинка», «Палац снігової королеви», «Підсніжники», «Братки», «Гроза», «Салют», «Персики», «Вишеньки-черешеньки».

Аплікація. Формувати у дітей уміння користуватися папером, клейстером. Формувати уявлення про властивості предметів, які використовуються на заняттях з аплікації. Вчити виготовляти кульки з м'якого паперу (серветок) та наклеювати їх на шаблон.

Вчити дітей орієнтуватися на папері, розрізняти кольори та розпізнавати геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник), використовувати їх для створення нескладних предметних та сюжетних композицій. Вчити викладати готові форми на папері, намащувати заготовки клеєм.

Формувати естетичне сприйняття дійсності, бажання створювати красу своїми руками, прикрашати побут створеними речами, дарувати їх. Розвивати творчі здібності.

Орієнтовна тематика завдань: «Осінній букет», «Чашка», «Смішарики», «Візерунки на вікні», «Снігова баба», «Прикраси на ялинку», «Гілочка мімози», «Котики вербові», «Бузок», «Свинка Пепа», «Метелики», «Курчатко».

Ліплення. Поглиблювати знання дітей про властивості пластичних матеріалів (солоне тісто, глина). Вчити користуватися підставками, стеками. Продовжувати вправляти дітей у знайомих прийомах ліплення та навчати новим, як-от: скочування, сплющування, примазування, заціпування. Навчати вмінню передавати об'ємну форму в процесі ліплення. Вчити з'єднувати різні частини виробу. Формувати вміння створювати елементарне площинне зображення на папері, використовуючи прийоми скочування, розкочування, розплющення, розтягування, розмазування.

Орієнтовна тематика завдань: «Кульки», «Ягідки», «Яблучка», «Колобки», «Пірамідка», «Гусінь», «Равлик», «Квіти», «Частування для ляльки», «Горішки для білочки», «Іграшковий посуд», «Снігова баба», «Варенички», «Бурулька», «Олівці», «Лялька-неваліяка», «Парканчик», «Пташка», «Їжачок», «Качечка з каченятами», «Веселий поїзд».

Музичний калейдоскоп

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

■ Виховувати емоційну сприйнятливості до творів музичного мистецтва.
■ Знайомити з основними музичними жанрами (пісня, танець, марш), сприяти розвитку музичної пам'яті.

■ Формувати уміння розрізняти характер музики (веселий, сумний), впізнавати знайомі пісні та п'єси, сприяти розвитку емоційного відгуку на музичні твори.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. Вчити дітей слухати музичний твір до кінця, розрізняти характер музики та визначати кількість частин у музичному творі (одно- або

двочастинна форма); розвивати уміння вслуховуватись у музику, визначати зміни у силі звучання мелодії(го лосно — тихо) та розрізняти звуки за висотою в межах октави; розвивати більш диференційоване сприйняття музики (контрастне звучання регістрів, темпів, динамічних відтінків музики та тембру дитячих музичних інструментів). Прищеплювати слухацьку культуру та розширювати музичний досвід дітей. Стимулювати виникнення та формування в уяві дітей зорових образів від музики через показ наочності (репродукцій картин, ілюстрацій, картинок).

Співи. Вчити дітей правильно передавати характер пісні (весело, спокійно, лагідно), формувати уявлення про цілісність мелодії пісні, сприяти розвитку співацьких навичок (чистоті інтонації, правильному звукоутворенню, диханню, дикції), вчити дітей співати природним голосом без напруження та правильно відтворювати мелодію в діапазоні ре1 (мі1) — ля1 (сі1); вчити дітей співати в ансамблі, дотримуючись одного темпу й ритму, та промовляти слова артикуляційно чітко.

Музично-ритмічні рухи. Заохочувати дітей до цілісного сприйняття музичного твору, сприяти розвитку навичок емоційно-виразного втілення музично-ігрових образів (зайчики стрибають, пташки літають, ведмедики ідуть тощо). Вчити дітей рухатись відповідно до двочастинної форми музики та сили її звучання (голосно, тихо), починати та закінчувати рухи разом з музикою, вчити узгоджувати рухи відповідно до характеру звучання музики, розвивати уміння ритмічно рухатись під музику, відповідно до її темпу та динаміки, формувати навички кружляння в парах та прямого галопу, сприяти розвитку навички якісного виконання танцювальних рухів.

Гра на дитячих музичних інструментах. Формувати у дітей загальні поняття про музичні інструменти та їх назви, знайомити дітей із звучанням дитячих музичних інструментів: шумових (брязкальця, дзвіночки, маракаси) та ударних (бубон, ложки, ксилофон, металофон, трикутник, барабан). Вчити дітей правильно тримати дитячі музичні інструменти в руках та сприяти набуттю елементарних навичок гри на них.

Орієнтовний музичний репертуар:

— слухання музики: «На прогулянку», муз. Л. Ревуцького; «Сумний дощик», муз. Д. Кабелевського; «Листопад», муз. Т. Попатенко; «Восени», «Весною», муз. С. Майкапара; «Вальс снігових пластівців» (з балету «Лускунчик»), муз. П. Чайковського; «Дід Мороз», муз. Р. Шумана; «Проліски», муз. В. Каліннікова; «Дощик», муз. В. Косенка; «Дощик накрапає», муз. А. Александрова; «Марш», муз. Ю. Щуровського; «Гопак», муз. М. Лисенка; «Полька», муз. А. Жи лінського;

■ наочний матеріал для слухання музики: «Прогулянка осіннім парком», А. Горимисл; «Дощик накрапає», В. Рекуненко; «Осінь», І. Левітан; «Проліски», Г. Слободянюк; «Весною в лісі», І. Левітан; «Весна», О. Шовкуненко;

— співи:

■ співаночки: «Кую, кую чобіток», укр. нар. примовка; «Сорока-ворона», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Печу, печу хлібчик», муз. В. Верховинського, сл. народні; «Ладки, ладки», укр. нар. забавлянка;

■ пісні: «Раз, два, три!», муз. М. Ведмедері, сл. С. Та Ю. Ходоси; «Дощик», муз. В. Костенка, сл. Є. Макшанцевої; «Осінь», муз. Н. Вересокіної, сл. А. Єрикеева; «Осінь», муз. І. Островерхого, сл. П. Воронька; «Хмарка йшла на іменини», муз. І. Островерхого, сл. Г. Чубая; «Осінь у вінку калини», муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; «Останній листочок», муз. М. Ведмедері, сл. А. Камінчука; «Ой, зима»,

муз. М. Ведмедері, сл. М. Підгірянки; «Сніжок», муз. О. Зозулі, сл. К. Перелісної; «Перший сніг», муз. Л. Дичко, сл. В. Поліщука; «Ялинка», муз. Т. Шутенко, сл. М. Лисича; «Здрастуй, свято Новий рік!», муз. і сл. Д. Мулика; «Гей, весна іде!», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Подарунок мамі», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Мам вітаємо усіх», муз. і сл. І. та Ю. Білоконь; «Маму вітають малюки», муз. Т. Попатенко, сл. Л. Миронової; «От яка бабуся», муз. О. Тілічесвої, сл. Ю. Островського; «Про ляльку», муз. А. Філіпенка, сл. О. Пархоменка; «На луку», муз. і сл. Є. Макшанцевої; «Зацвіли ромашки», муз. М. Ведмедері, сл. М. Литвинця;

— музично-ритмічна діяльність:

■ вправи: «Марш», муз. Е. Парлова; «Весела хода», муз. Г. Свиридова «Веселий марш»; «Коники скачуть», муз. Т. Попатенко; «М'ячі», муз. Т. Ломової; «Легко бігаємо», муз. М. Любарського; «Пройдемо у ворітця», муз. Е. Парлова, Т. Ломової; «Кішечка», муз. Т. Ломової; «На конячці», муз. О. Гречанінова; «Хто хоче побігати?», лит. нар. мелодія, обр. Л. Вишкарьова; «Вправи з брязкальцями», муз. А. Козакевич;

■ музичні ігри: «Горобці та автомобіль», муз. Г. Фріда, М. Раухвергера; «Зайці і ведмідь», муз. Т. Попатенко; «Діти і ведмідь» — муз. і сл. В. Верховинця; «Будуємо дім»,

муз. Т. Шутенко, сл. В. Кукловської; «Гра з різнокольоровими хусточками», укр. нар. мелодія «Ой за гаєм, гаєм», обр. Я. Степового; «Жмурка», муз. Ф. Флотова; «Гра з лялькою», муз. Ю. Шишакова; «Дідусь-садівник і козенята», муз. О. Гедіке; «Льотчики», муз. В. Нечаєва, Т. Ломової; «Злови в коло», муз. Б. Гундера, сл. В. Антонової; «Кішка і кошенята», муз. М. Раухвергера;

■ танці: «Подружилися», муз. Т. Вількорейської; «Веселий танок», муз. Т. Шутенко; «Танок зайчика», муз. В. Барвинського («Зайчик»); «Туп-туп веселенько», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Танок з листочками», муз. К. Стеценка; «Потанцюймо веселіше», укр. нар. мелодія, обр. І. Прача; «Танок із дзвіночками», укр. нар. мелодія; «Бігти до ялиночки», муз. В. Сметани («Полька»); «Танок з ляльками», укр. нар. мелодія, обр. М. Лисенка; «Будемо танцювати», муз. і сл. Н. Грановської, гарм. І. Кишка; «Танець з квітами», муз. М. Лисенка;

— гра на дитячих музичних інструментах: «Дрібушечки», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Веселий дзвіночок», муз. В. Кікти, сл. В. Татарінова; «Гра з дзвіночком», муз. А. Філіпенка, сл. Є. Макшанцевої; «Бубон», муз. М. Красева, сл. Н. Френкель; «Гра з брязкальцями», муз. А. Лазаренка, сл. В. Кукловської; «Барабанщик», муз. Г. Гриневича, сл. О. Благіної.

Театральна мозаїка

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Ознайомлювати дітей з різними видами театру.
- Вчити емоційно відгукуватися на зміст вистав та постановок.
- Розвивати творчі здібності в елементарній театралізованій діяльності.
- Поетапно формувати правила етичного сприйняття театралізованих дійств.
- Виховувати позитивне ставлення до виконання ролей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Створювати атмосферу творчості, що сприяє соціально-емоційному розвитку дітей, формувати уявлення про красу вчинків, взаємин, поведінки шляхом показу вихователем та залучення дітей до участі у показі та обговоренні театральних інсценівок.

Здійснювати покази театральних вистав силами вихователів та батьків, запрошених театральних колективів з наступним ознайомленням дітей із закулісним простором.

Залучати до створення нескладних елементів декорації та іншого театального реквізиту з допомогою вихователя, батьків і самостійно.

Залучати до показу інсценівок знайомих літературних творів(казок, віршів, оповідань).

Орієнтовна тематика завдань:

— показ театральних інсценівок вихователем (із частковим залученням дітей);

— настільний театр іграшок: «Вчинок» (Р. Скиба), театр масок; «Пішла киця по водицю», театр іграшок із викидного мате ріалу; «Сонечко» (А. Царук), «Лісова ялинка» (В. Паронова), «Он як!» (П. Король), театр іграшок із природного матеріалу; «Прилетіли гуси» (М. Вінграновський), «Метелик» (М. Щербак), театр на олівцях; «Зайчик» (Г. Чубач), театр м'яких іграшок, «У слона болить нога» (Г. Бойко), «Зайчик в тернині» (М. Підгірянкa), театр кухлів;

— театр картинок: «Про кролика Петрика» (Р. Скиба), книжка-забава; «Зайченятко в ямку впало» (А. М'ястківський), «Сніг» (К. Перелісна), «Вовк та семеро козенят» (українська народна казка), театр картинок на картонній основі; «Яринка-ялинка» (В. Крищенко), театр фотокартинок; «Нічний гість» (Д. Павличко), «Дарунок ведмежаті» (М. Качмар), «Свято в лісі» (О. Білаш), «Песик» (Д. Метелик), стенд-книжка;

— стендовий театр: «Їжачок-хитрячок» (П. Воронько), «Гарна хатка у курчатка» (Т. Коломієць), театр на липучках; «Жовтень» (Г. Черінь), театр на фартуху; «У лузі» (І. Андрусак), театр на прищіпках; «Сонько» (В. Литвиненко), тіньовий театр (показ вихователем); «Веснянка» (Т. Коломієць), «Мишка» (І. Малкович), театр трансформаток; «Безконечник» (М. Фляк), магнітний театр.

Літературна скринька

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

 Підтримувати інтерес дітей до художньої літератури, розвивати бажання слухати літературні твори різних жанрів(усна народна творчість, оповідання, віршовані твори).

 Використовувати художню літературу в різних формах роботи протягом дня: на заняттях з різних розділів програми, у повсякденні (під час різноманітних режимних процесів: читання художніх творів у години ранкового прийому; на прогулянці, під час спостережень; у вечірні години; супровід віршами таких побутових процесів, як миття рук, одягання, підготовка до сну).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Ознайомити дітей з будовою книжки (обкладинка, сторінки, текст, малюнки). Учити обережно гортати книжку, розглядати малюнки і відповідати на запитання за їх змістом.

Ознайомити з творами фольклору, нескладними авторськими творами («Осінь» Д. Павличка, «Жабка» Л. Повх, «В автобусі» К. Перелісної, «Метелик» Олени Пчілки, «Ясоччин садок» Н. Забіли). Привчати слухати, розуміти зміст нескладних художніх творів (народних казок, невеликих оповідань, віршів), впізнавати твір за його фрагментом, ілюстрацією, знаходити на малюнках героїв, пригадувати назву знайомого

твору, розрізняти прозову (укр. нар. казка «Рукавичка» та ін.) і віршовану мову («Сніжок» К. Перелісної, «Мамо, стало холодно» Є. Гуцала, «Падав сніг на поріг» П. Воронька, «Гулянка з зайчиком» Ю. Будяка, «Мудра кицька» Олени Пчілки). Ознайомити дітей із творами класиків української літератури (Т. Шевченка, Лесі Українки) та письменників ХХ ст. (Г. Бойка, Н. Забіли, П. Воронька).

Вчити відповідати на запитання за змістом тексту, на елементарному рівні оцінювати поведінку персонажів (правильно — неправильно, добрий — злий, красивий — некрасивий вчинок), сприяти формуванню правильного ставлення до подій у творі та його героїв з точки зору морально-етичних норм (неправильно вчинив, тому що...).

Вчити самотійно, виразно та осмислено промовляти знайомі короткі утішки, вірші, пісеньки, використовувати їх у іграх з однолітками.

Залучати до інсценування забавлянок (утішок), відтворення нескладних добре знаних примовлянок, казок в іграх-драматизаціях (укр. нар. казки «Колобок», «Рукавичка», «Ріпка», «Коза-Дереза», «Півник і двоє мишенят» та ін.).

Розвивати поетичний слух, бажання вивчати й виразно читати вірші напам'ять, емоційно передавати своє ставлення до змісту творів: радість, сум, здивування.

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Основи організації інклюзивної освіти

Сучасний дошкільний навчальний заклад відкритий для всіх дітей. Включення дітей з особливими потребами в освітній процес дошкільного навчального закладу змінює передусім установки педагогів на розуміння особливостей розвитку дітей та врахування їхніх особливих потреб та потенційних можливостей розвитку в навчально-

виховній роботі. Особливості дітей із порушеннями психофізичного розвитку неможливо нівелювати, тому потрібно змінювати організацію освітнього процесу в групі задля вирішення завдань навчання, виховання і розвитку всіх дітей в групі.

З метою забезпечення цілісного входження дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір, що відповідатиме її потребам і можливостям, в сучасному дошкільному навчальному закладі передбачена така форма організації освіти, як інклюзивна. Інклюзивна освіта передбачає створення умов для отримання, засвоєння і використання знань, умінь і навичок дітьми з особливими освітніми потребами в різних видах діяльності разом з усіма однолітками групи.

Тому загальною метою дошкільного навчального закладу з інклюзивною освітою є забезпечення умов для спільного виховання і навчання дітей з різними психофізичними особливостями розвитку.

Завданнями такого закладу є:

- створення комфортного простору для всіх дітей;
- створення інклюзивного розвивального середовища, яке сприяє гармонійному розвитку особистості особливої дитини;
- формування толерантного товариства дітей, батьків, персоналу дошкільного навчального закладу;
- створення у навчальному закладі педагогічної системи, центрованої на потребах дитини та сім'ї.

Принципи організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в групах з інклюзивною формою навчання:

- індивідуалізації та диференціації;

■ єдності сенсорного (безпосередній чуттєвий досвід дитини як основа розвитку), мовленнєвого (формування різних видів мовленнєвої компетенції), лінгвістичного (засвоєння мовних засобів), комунікативного (включення дітей у різні форми спілкування) розвитку;

■ підтримки самостійної активності дитини;

■ міждисциплінарного підходу (освіта дитини з психофізичним порушенням вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу до визначення і впровадження методів і засобів її виховання, навчання і розвитку);

■ варіативності в організації процесів навчання і виховання;

■ активного включення в освітній процес всіх його учасників: дітей, батьків і фахівців;

■ партнерської взаємодії з родиною, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами (організація такої взаємодії передбачає зустрічі з батьками, бесіди, консультації, інформаційну підтримку, складання індивідуальної програми розвитку дитини з урахуванням запитів сім'ї, залучення батьків до корекційно-розвивальної роботи, організацію зустрічей з фахівцями тощо).

Співпраця з батьками дітей вікової норми

Інтегрування дитини з порушеннями психофізичного розвитку у загальноосвітнє середовище потребує зміни поглядів батьків дітей вікової норми на особливих дітей та їхні потреби. Толерантне ставлення до них породжує в колективі дружні, довірливі стосунки.

Діти, на відміну від їхніх батьків, демонструють нижчий рівень агресивності та більш високий рівень позитивного сприймання дітей з особливими потребами, ще не мають схильності до вилучення їх з кола свого спілкування.

Вихователь групи повинен підготувати батьківський колектив до прийняття дитини з особливими освітніми потребами, запланувати заходи, які допомогли б батькам познайомитися одне з одним, з дітьми, спонукати до розуміння того, що наявність у групі загального розвитку дітей із особливими потребами виховує в інших дітей позитивні якості: людяність, співчуття, співпереживання.

Етапи співпраці між вихователями ДНЗ і батьками:

— підготовчий. Перед вступом дитини з особливими потребами в групу загального розвитку необхідно провести просвітницьку роботу серед педагогів і батьків, що дасть можливість уникнути конфліктних ситуацій. Форми співпраці: анкетування, опитування, бесіда, батьківські збори, обговорення літератури з даного питання, круглий стіл, показ фільмів із життя дітей з особливими потребами, семінари тощо;

— основний. Цей етап передбачає діагностику рівня сформованості ставлення батьків до дітей з особливими потребами в групі загального розвитку; надання консультативної допомоги батькам (особам, які їх замінюють), залучення батьків дітей з особливими потребами до участі у заходах, які проводяться в групі і в ДНЗ; створення оптимальних умов для взаємодії між батьками групи; проведення роботи щодо згуртування батьківського колективу.

Форми співпраці: консультації, участь всіх батьків у розвагах, святах, тренінгові вправи із залученням спеціалістів, ділові ігри, семінари-практикуми тощо;

— творчої активності батьків. На цьому етапі передбачається взаємодія між дітьми, батьками, вихователями, яка проявляється у моральній підтримці батьків дітей

з особливими потребами, у позитивному налаштуванні до дітей, у розумінні необхідності перебування дітей з особливими потребами в групах загального розвитку, у бажанні сприяти створенню позитивного мікроклімату в групі, у поширенні досвіду інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір серед інших батьків. **Форми співпраці:** виставки дитячих робіт, круглий стіл, листування через електронну пошту, скринька побажань, рекламні буклети, створення «Сімейного клубу» тощо.

Заходи у рамках окреслених етапів взаємопов'язані, доповнюють один одного, спрямовані на формування гуманного ставлення до дітей із особливостями психофізичного розвитку, засвідчують участь батьків на умовах партнерства в освітньому процесі, педагогізують сім'ю.

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

 Формувати компетентність дитини четвертого року життя з особливостями психофізичного розвитку відповідно до основних показників оптимальної для цього віку сформованості спільної та елементів сумісно-розподільної діяльності дорослого та дитини.

 Розвивати пізнавальну активність дитини з особливими потребами у процесі сумісної діяльності з дорослим, своєї власної та під час спостереження за діяльністю дітей з типовим розвитком.

 Розвивати у дітей здатність сприймати та аналізувати сенсорну інформацію, що забезпечуватиме більш ефективне ознайомлення з довкіллям — тактильне обстеження предметів, зоровий супровід тактильного сприймання деталей, їх називання, розповідь про предмет у цілому (аналітико-синтетична діяльність).

 Формувати мовленнєву (діалогічну, монологічну, лексичну, граматичну, фонетичну) і комунікативну (здатність спілкуватися з дорослими і дітьми з типовим розвитком) компетентності дитини з особливими освітніми потребами.

 Формувати у дитини уявлення про саму себе, виховувати елементарні навички для вибудовування адекватної системи позитивних особистісних оцінок і позитивного ставлення особливої дитини до себе.

 Виховувати навички продуктивної взаємодії у процесі спільної діяльності, розвивати соціально значущі мотиви поведінки у дітей як з особливостями розвитку, так і з типовим розвитком: бути щирими і доброзичливими у взаєминах, допомагати одне одному, ділитися, віддавати, співчувати.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Забезпечувати мовленнєвий супровід діяльності (розповідати про те, що робить дитина), спонукати давати відповіді на запитання щодо діяльності дорослого, іншої дитини, своєї власної (Що робить вихователька? Що робить Миколка? Що робиш ти?); вчити розповідати про те, що бачить дитина, що її вразило, відповідати на запитання про найближче оточення (Ось кущик. А це що? — Кущик. Це гілочка. Де гілочка? — Ось гілочка. Побіжи і покажи такий самий кущик. Як називається дерево? — Береза. Де ще береза?).

Розвивати сприймання як орієнтувальну діяльність, спрямовану на дослідження властивостей і якостей предметів; формувати сенсорні еталони; формувати й удосконалювати вміння дитини порівнювати предмети за різними ознаками; навчити дитину виділяти і називати конкретну ознаку (колір, форму, розмір). Наприклад,

малюк спочатку вчиться знаходити серед іграшок і подавати «таку саму», як у дорослого в руці, а потім запам'ятовує назву кольору, форми.

Розвивати зорово-моторну координацію (узгодженість руху рук та очей), вміння виділяти та пояснювати просторові співвідношення між предметами (за, перед, над, під, далеко, близько тощо), використовувати їх у практичній діяльності; розвивати часові орієнтації (вранці, вдень, увечері, спочатку, потім тощо).

Розширювати розуміння смислу зверненого до дитини мовлення; розвивати фонетичну, лексичну і граматичну сторони мовлення, комунікативну функцію мовлення, мовленнєве дихання, фонематичний слух і фонетичний аналіз голосних звуків і тих приголосних, які дитина добре вимовляє (Який звук чуєш?); фонематичне сприймання — здатність розрізнити фонемі і визначати звуковий склад слова (розрізнити слова-пароніми: коза — коса, гірка — гілка, лис — ліс, мишка — миска тощо); формувати вміння розрізнити друковані літери.

Забезпечувати розвиток дрібної моторики пальців руки та рухливості артикуляційного апарату за допомогою артикуляційної гімнастики, тим самим готуючи його до вимови свистячих і шиплячих звуків(с, ш, з, ж) та звуків л, р, які потребують значного напруження м'язів язика (піднімання язика вгору, притискання його до верхніх зубів тощо); стимулювати дитину до вимовляння звука р, якщо язик в'ялий і дитина не може утримувати його кінчик у верхньому положенні, недоцільно, оскільки можна спровокувати гортанну звуковимову звука р, уточнювати та диференціювати вимову приголосних звуків (т-д-н,п-б-м, к-х тощо), а також свистячих і шиплячих звуків (якщо у дитини немає грубих порушень їх звуковимови).

Розвивати відчуття музичного та складового ритму, вчити відтворювати його, добирати ритм до груп слів з однаковою складовою структурою та однакоvim місцем наголосу (ма́ма, та́то, до́ня; рука́, нога́, вікно́, зима́ тощо) та ритм до речень з двох слів і відтворювати його по пам'яті (та́-та та-та́ — Мама іде).

Формувати трудові навички, насамперед самообслуговування: одягання, зав'язування шнурків, застібання, умивання тощо; деякі навчальні навички: малювання, штрихування олівцем, наклеювання,згинання тощо; фізкультурні: крок, біг, стрибки, лазіння, повзання, ловіння і кидання м'яча.

Збагачувати позитивний досвід спілкування і взаємодії особливої дитини з дорослими та її здоровими однолітками; вчити дітей відкрито і щиро виражати свої почуття, розпізнавати зв'язки між чітко вираженим емоційним станом і причиною, яка викликала цей стан; привчати виявляти свої емоції у загальноприйнятій спосіб.

У РОДИННОМУ КОЛІ

Діти з особливостями психофізичного розвитку потребують особливої уваги від батьків і щоденних спільних з батьками занять у родинному колі. Постійно потрібно використовувати позитивні підкріплення (усмішку, кивок головою) будь-яких, навіть незначних досягнень дитини. Проводити вправи на розвиток дрібної моторики, оскільки вони сприяють розвиткові уваги і моторної пам'яті дитини. Заохочувати дитину до малювання, ігор з природними матеріалами (глиною, піском, водою), що позитивно впливає на розвиток уваги, просторових уявлень, мислення, моторики.

Якщо мовлення дитини за тими чи іншими показниками відстає від вікових критеріїв, не можна відкладати логопедичні заняття. Ранній початок корекційної роботи дає змогу попередити можливість прояву вторинних відхилень, розвиває пізнавальні здібності, формує адекватну поведінку в соціально значущих ситуаціях.

Підставами для стурбованості батьків можуть бути обмежений побутовий словник дитини, труднощі групування і називання предметів за узагальнюючою ознакою одним словом (овочі, фрукти, тварини тощо), спотворення складової структури слова, пасивність у мовленнєвому спілкуванні.